

KİTAP İNCELEMESİ

Christopher Phillips, *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East* (New Haven & London: Yale University Press, 2016)

5 yıl boyunca 14 farklı ülkede yapılan çalışma ve saha araştırmaları sonucunda Christopher Phillips tarafından kaleme alınan bu eser, Suriye iç savaşının uluslararası ilişkiler boyutunu kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Yazar, kitabı on başlık ve bir sonuç kısmı olarak bölümlendirmiştir. Fakat bu ana başlıklar hakkında yazmaya başlamadan önce, kitapta anlatılanların daha anlaşılır olabilmesi için Suriye iç savaşına müdahil olan devletlerin ve önemli aktörlerin kimler olduğunu “Esad rejiminin müttefikleri” ve “rejimin karşıtları” şeklinde iki kısım halinde ayrıştırarak anlaşılır bir şekilde tasnif etmiştir. Ayrıca yazar, giriş kısmına başlamadan önce ayrıntılı bir harita da vererek anlatılanların okurun zihninde canlanmasını amaçlamıştır.

Kitabın giriş bölümünde, Suriye iç savaşının yol açtığı can ve mal kaybı istatistiksel verilere dayandırılarak savaşın yıkıcı etkisi gözler önüne serilmiştir. Suriye iç savaşı hakkında birçok kitap ve makale yazılmış olmasına rağmen bu kitabın ne tür bir gereksinimle ve bakış açısıyla yazıldığı yine bu bölümde açıkça ortaya konmuştur. Daha önce bu konu ile ilgili yazılanların genellikle Suriye’nin iç dinamiklerine odaklandığı ve bu dinamiklerin merkeze konularak uluslararası müdahalelerin ikinci katmanda değerlendirildiği ifade edilirken, bu kitabın uluslararası müdahaleleri Suriye iç savaşının tam merkezine koyarak yeni bir bakış açısı geliştirdiği belirtilmektedir.

Hamza Haşıl

Yüksek Lisans Öğrencisi,
ODTÜ Ortadoğu
Araştırmaları. Araştırma
Asistanı, ORSAM

ABD, Rusya, İran, Suudi Arabistan, Türkiye ve Katar dahil olmak üzere toplam altı ülkenin Suriye iç savaşı boyunca kendi ajandalarını uyguladığı ve bu sebeple de savaşın daha da uzamasına sebep olduğu ifade ediliyor. İngiltere, Fransa, Çin, Birleşik Arap Emirlikleri, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi ülkelerin ise iç savaşta rol oynamalarına rağmen diğer altı ülke gibi bağımsız ajandalarını uygulayamadığının altı çiziliyor. Devlet dışı aktörler olarak da Hizbullah'ın daha çok İran güdümünde, PKK ve IŞİD'in ise devletlerden bağımsız olarak iç savaşta yer aldığı vurgulanmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde tarihsel bağlama odaklanılmıştır. Suriye iç savaşı öncesinde Ortadoğu'daki uluslararası ilişkiler ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde ABD hegemonyası algısının Ortadoğu'yu nasıl etkilediği ve bu algının 2003 Irak Savaşı sonrası nasıl değiştiği üzerinde durulmuştur. İç savaşa dahil olan altı dış aktörün savaş öncesindeki amaçları ve bakış açıları da yine bu bölümde değerlendirilmiştir.

İki, üç ve dördüncü bölümler genel olarak Suriye krizinin ilk yıllarını anlatmakta ve krizin nasıl iç savaşa dönüştüğünü açıklamaktadır. İkinci bölüm, Suriye'deki ayaklanmaların başlamasına sebep olan durumları irdelerken, bu ayaklanmaları bastırmak için Esad rejiminin uyguladığı baskı politikalarının mantığını analiz etmektedir. Üçüncü bölümde altı ana aktörün Mayıs-Ağustos 2011 arasındaki durumları ve tutumları değerlendirilmektedir. Bu altı aktörün nasıl Esad yanlısı veya karşıtı olduğu bu bölümde incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Esad karşıtı pozisyon alması özellikle üzerinde durulan konu olmuştur. Türkiye, daha öncesinde Esad ile iyi ilişkiler kurarken daha sonra hangi sebeplerden dolayı Esad'ın iktidarı bırakması gerektiğini savunan bir pozisyon aldığı ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde ise Esad'a iktidarı bırakması için yapılan çok boyutlu çabalar ele alınmıştır. Ekonomik yaptırımlar, Arap ligi ve AB girişimiyle hazırlanan barış planları bu bölüm içerisinde üzerinde durulan konular olmuştur. Bu girişimlerin niçin başarısız olduğuna da değinilerek özellikle Rusya faktörüne değinilmiştir. Esad'ın iktidarını sürdürmesi, Rusya'nın desteği ile açıklanmıştır.

Beşinci, altıncı ve yedinci bölümlerde genel olarak iç savaş başladığında isimleri geçen bu altı ülkenin niçin başka grupları desteklediği ve bu durumun savaşı nasıl daha kompleks bir hale sokarak uzamasına sebebiyet verdiği tartışılmıştır. Beşinci bölümde temel olarak Esad karşıtı ülkelerin muhaliflere verdiği destek ele alınmıştır. Suriye muhalefetine dönüşümü ayrıntılı şekilde ele alınırken dış aktörlerin muhalefetin zayıflamasına sebebiyet verdiği ifade edilmiştir. Bu noktada özellikle Suudi Arabistan'ın yıkıcı rolüne

dikkat çekilmiştir. Altıncı bölümde Suriye içinde savaşıyan değişik gruplara yapılan destekler ele alınmış ve Katar'ın buradaki rolünün son derece dikkate değer olduğu belirtilmiştir. Savaşın daha ilk safhasından itibaren Katar'ın silahlı muhaliflerin yanı sıra siyasi muhalifleri de açıktan destekleyen ilk ülke olduğunun altı çizilmiştir. Katarın bu tutumu savaşın ilk evrelerini etkilemiş ve savaşı şekillendirmiştir. Ayrıca Katar'ın muhaliflere yapmış olduğu finansal yardımlara bu bölümde özellikle değinilmiştir. Yedinci bölümde ise rejimin müttefikleri konu edinilmiştir. İran'a özel atıf yapılarak savaşın başladığı günden itibaren Esad'a verdiği destek vurgulanmıştır. İran'ın Suriye politikasının savunmacı bir anlayışla iç ve dış politikadaki kaygılarının bir bütünü olarak oluştuğu ifade edilmektedir. Ayrıca İran'ın 2003'ten itibaren Irak, Lübnan, Yemen ve Filistin'de yayılcı bir politika izlediği ve elde ettiği kazanımları özellikle de bölgedeki rakibi Suudi Arabistan'a karşı korumak istediği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, kendisine yakın olan Esad yönetiminin kaderini Suudi Arabistan'ın ellerine terk etmek istememesi ve mevcut statükoyu sürdürmek istemesi İran'ın Suriye politikasının oluşumunda etkili olmuştur. Yine bu bölümde Suriye iç savaşının sahada en tanınan aktörlerinden olan İranlı general Kasım Süleymani ve Kudüs Gücü hakkında bilgiler verilerek, faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu noktada Süleymani'nin en önemli icraatlarından birisi olarak rejime destek için 2013'te 50 bin kişilik Ulusal Savunma Gücü (NDF)'nü kurduğu ve bu sayıyı 100 bine çıkarmak için çalışma yürüttüğü ifade edilmiştir.

Sekiz, dokuz ve onuncu bölümler genel olarak Suriye'ye doğrudan yapılan dış askeri müdahaleleri irdelemektedir. Sekizinci bölüm batının Suriye iç savaşına müdahale tarzını sorgularken, niçin rejimi değiştirmek adına hiçbir batılı ülkenin kendi askeriyesini doğrudan Suriye'de konuşlandırmadığı sorunsalı üzerinde durulmaktadır. ABD'nin bu yöndeki tutumu özellikle tartışılmaktadır. Dokuzuncu bölüm, Suriye'de IŞİD'in yükseldiği 2014 yılından itibaren batılı aktörlerin niçin Suriye'nin doğu kısmına müdahale etmeyi seçtiğine değinilmiştir. Dolayısıyla bu bölüm Suriye'nin parçalanmış yapısının resmini de çizmektedir. Ayrıca, diğer bölgesel gelişmelerin Suriye'deki aktörlerin hesaplarını nasıl etkilediği de yine bu bölümde değerlendirilmiştir. Tematik bölümlerin sonuncusu olan onuncu bölümde ise 2015 yazının sonlarına doğru Rusya'nın hava kuvvetlerini Suriye'ye konuşlandırma kararı üzerinde durulmuştur. Böyle bir kararın alınmasında Rusya'nın motivasyonunun ve bu kararın çatışma ortamına etkisinin neler olduğu ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahale etmeden önce

bir takım meşruiyet araçlarını kullandığına dikkat çekilmiştir. Hmeymim üssünün Rusya tarafından süresiz kullanımı anlaşması ve Esad'ın resmi daveti uluslararası kamuoyu nezdinde Rusya'nın meşruiyet araçları olmuştur. Rusya, rejimin daveti ile IŞİD'e karşı mücadele retoriğini sıklıkla kullanmıştır. Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahalesi bütün dengeleri değiştirmiştir. Askeri yetersizlikler sebebi ile rejimin birçok bölgeden çekilmeye başladığı bir dönemde Rusya'nın Suriye'ye girmesi, iç savaşın rejim lehine evrilmeye başlamasına yol açmıştır.

Sonuç bölümünde ise on tematik bölümde ele alınan temel argümanlara genel itibarıyla değinilmiştir. Bu bölümde, ABD'nin Suriye iç savaşına doğrudan müdahale etmemesi, ABD'nin değişen Ortadoğu algısı ile açıklanmış ve Suriyeli muhalifler kadar Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin ABD'nin bu değişen algısını okuyamadıkları belirtilmiştir. Bu ülkelerin varsayımları, eski düzen için doğru olmakla birlikte, Obama döneminin yeni post-Amerikan Ortadoğu'su için geçersiz kalmıştır. Dolayısıyla ABD'nin Suriye iç savaşına müdahale edeceğine yönelik kesin inançları hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştır.

Sonuç bölümünde altı çizilen konulardan bir diğeri de bu savaşın bir kazananın olmadığı ve herkesi bir şekilde kaybettiği argümanıdır. Bu noktada Katar, Türkiye ve Suudi Arabistan en çok kaybeden ülkeler olarak belirtilmiştir. Phillips'in yaptığı değerlendirmeye göre, Türkiye 2011 öncesi Ortadoğu'da bölgesel lider olma yolunda adımlar atarken, iç savaşla birlikte Suriye fiziksel bir engel olarak karşısına çıkmıştır. Ayrıca, milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapması ve şehirlerinin IŞİD ve PKK terör örgütlerinin saldırılarına uğraması yönüyle de Türkiye, savaştan en çok etkilenen dış aktör olmuştur. ABD'nin ise bu savaşta en büyük zararının Ortadoğu'daki imajının sarsılması olmuştur. Sadece muhalifleri destekleyen ülkelerin değil, rejimi destekleyen ülkelerin de aynı şekilde bu savaştan zararlı çıktığı belirtilmiştir. Sonuç olarak, Suriye iç savaşının son bularak uzun süreli bir barışın tesis edilebilmesi için bölgesel konsensüsün sağlanmasının önemine dikkat çekilmiştir.